

test befinder sig på kildernes udtalte bagside. Og: er det (mest) afgørende virkelig, hvad en given forfatter måtte have ment? Handler det ikke i lige så stor udstrækning om, hvilken – langt fra altid tilsigtet – betydningshistorisk virkning denne forfatter senere er blevet tillagt? Inviterer selve hovedtemaet – forholdet mellem religion og videnskab – ikke til misforståelser, idet der hermed ubevidst læses en særlig, ’nutidig’ forståelse af disse begreber ind i det historiske materiale? Spørgsmål af denne mere principielle metodiske karakter går forfatterne udenom, hvad der formentlig bl.a. skyldes og delvis retfærdiggøres af, at bogen er en lærebog henvendt til gymnasieskolen.

Bogen giver en solid og klar indføring i et spændende og, som historisk problemstilling, endnu noget overset problemfelt, og skal generelt have ros for sin stilistiske klarhed. Bogen er desuden forsynet med en tekstsamling, der gør den velegnet som tværfaglig grundbog.

Ulrik Houllind Rasmussen

Aristoteles og alle de andre platonikere.

Lloyd P. Gerson, Aristotle and Other Platonists, Cornell University Press, Ithaca London, 2005, 335 sider, \$ 49, 95.

Forholdet mellem Platon og Aristoteles er et af de ældste problemer i den vestlige filosofiske tradition. Si-

den 1923 har det været god latin at antage, at dette forhold var et modsætningsforhold (Werner Jaeger). Dette har imidlertid ikke altid været en selvfølge. I gamle dage, under nyplatonikerne, var det derimod den gængse opfattelse, at der bestod en grundlæggende harmoni i forholdet mellem Platon og Aristoteles. I sin nye bog påtager Gerson sig at rehabiliterer denne nyplatoniske fortolkning. Aristoteles er i virkeligheden platoniker.

Hvad er da en platoniker, og hvad er gevinsten ved at fortolke Aristoteles ud fra harmonitesen? Det sidste spørgsmål besvares klart, for så vidt harmonitesen har den konkrete eksegetiske styrke at kunne forklare en række notorisk vanskelige passager hos Aristoteles, som den moderne forskning er tilbøjelig til kun at kunne bortforklare. Det første spørgsmål – hvad er en platoniker? – er straks vanskeligere at besvare klart, hvilket bestemt ikke er Gersons skyld. Helt centralt for harmoniseringsten står den doktrinære bestemmelse af platonismen som den filosofiske retning, der orienterer sig efter en stærkt hierarkisk metafysik. Universet opfattes som en systematisk enhed med en vertikal begrundelsesstruktur – altså enhed forklarer mangefold, det højere forklarer det lavere osv. – hvor enhed, gud og sjælen fungerer som ir-reducible forklaringskategorier. Den nyplatoniske harmonitanke baseres på den opfattelse, at Aristoteles har principper, der er identiske med dis-

se. Platon og platonisme er imidlertid ikke det samme. Nyplatonismen opfatter ikke Platon som den første platoniker men som den, der bedst har udtrykt platonismen, den ser bort fra de politiske aspekter hos denne og læser en Platon 'uden Sokrates'. Den sokratiske dialektik er ganske fraværende i den fortolkningsramme nyplatonismen opstiller.

Gerson kommer, ved at kigge nyplatonikerne over skuldrene, omkring det meste af Aristoteles, de biologiske skrifter undtaget. Den nyplatoniske fortolkning slår træfsikkert ned på de passager i corpus aristotelicum, der berører eller implicerer centrale nyplatoniske forklaringskategorier, såsom sjælen eller gud. Den grundlæggende tese – harmonitesen – bevises ikke, men sættes som præmis af nyplatonikerne, hvilket unægteligt gør arbejdet nemmere for Gerson, om end vanskeligt for læseren. For en nyplatonisk betragtning kan man således hos Aristoteles finde en bekræftelse af sjælens udødelighed (i de fragmentariske aristoteliske dialoger og i *Om sjælen*), fordi den øverste fornuftige evne, *nous*, udlægges sådan. Man kan finde en bekræftelse af idéernes overordnede status i *Kategorierne*, fordi dette skrift udlægges som et rent logisk anliggende og derfor forudsætter en idé-ontologi. Dertil finder man, under harmonisynspunktet, ikke fire men seks årsager i naturfilosofien, hvorved Aristoteles' eget firfoldige årsagsbegreb underordnes en forbilledårsag og en instrumen-

tel årsag (demiurgen). At Aristoteles et sted eksplicit afviser tanken om en forbilledårsag (Met. 991a 20-22) nævnes, om end ikke i sammenhæng med behandlingen af naturfilosofien, at han et andet sted underordner en sådan sin egen formårsag (Phys. 194b 26-27) forbigåes i tavshed. Metafysikken udlægges teologisk, dvs. ud fra tolvte bog og den Ubevægede Bevæger. Centralt står således ikke spørgsmålet om det værende for så vidt det er værende, men snarere for så vidt det er underordnet en højere instans (gud). Den nyplatoniske fortolkning kan acceptere den aristoteliske udlægning af den Ubevægede Bevæger som en redegørelse for sit næsthøjeste princip (anden hypostase: *nous* eller gud). Imidlertid er enhed det højeste princip hos nyplatonikerne og derfor formoder Gerson (s. 204), at Aristoteles ikke opfatter sin Ubevægede Bevæger som det øverste princip. Denne guds aktivitet – den bestandige tænkning af sig selv – er en kompleks aktivitet og derfor mangfoldig, altså ikke en enhed. Som bevis anføres den berømte slutning på den aristoteliske teologi (Met. XII, 10), hvor et citat fra Homer "lad der være én hersker" rungende afrunder undersøgelsen. Imod denne fortolkning kunne man anføre, at Aristoteles selv ser ud til at anse *nous* for det højeste – *nous* bestemmes som det mest guddommelige og ærværdige (Met. 1074b 25-35. Se desuden De An. 410b 12-14). Dertil er det ikke indlysende, at den hierarkisering af

principperne, som optager nyplatonikerne, spiller samme afgørende rolle for Aristoteles. Selvom *nous* har den lige anførte særstatus, er det ikke givet, at Aristoteles anser det for frugtbart at arbejde med et vertikalt principhierarki, et system om man vil. Nyplatonikernes fortolkning af den aristoteliske etik orienterer sig efter tanken om at gøre sig gud så lig som muligt. Vægten lægges derfor på det teoretiske liv, der udlægges som en indøvelse i døden. En egentlig betragtning (*theoria*) forudsætter en frigørelse fra legemet og retter sig mod det evige. Denne fortolkning beror imidlertid på en for snæver opfattelse af, hvad *theoria* er. I indledningen til de biologiske undersøgelser anfører Aristoteles, at selv studiet af de lavere dyr rummer noget skønt og guddommeligt, hvilket han illustrerer med Heraklits berømte hilsen til sine gæster, da de overraskede ham under morgentoiletten: ”Kom ind, også her er der guder!” (De Part. An. 645a 16-21). Den form for viden, der er på spil i de biologiske undersøgelser, er også *theoria*. Det er en vidensform, der ikke har andet formål end indsigten selv. Det forekommer mig imidlertid vanskeligt at udlægge det teoretiske liv, der også udfoldes i undersøgelsen af selv de lavere levende væsner, som en indøvelse i døden.

På ét punkt kunne man tro, at harmoniseringstesen kom til kort: den aristoteliske kritik af idéerne. Den nyplatoniske løsning på dette problem er imidlertid ganske sim-

pel. For det første gøres gældende, at Aristoteles aldrig forkaster den sande idélære, men kun forvrængede udgaver af denne, som ingen platoniker heller ville acceptere. For det andet er denne kritik ikke afgørende for nyplatonikerne, fordi idéerne er underordnede instanser i deres principhierarki. For det tredje hævder harmonitesen ikke, at Aristoteles repræsenterer specifikt platoniske teorier, men derimod at han tilslutter sig platoniske principper.

Gersons bog er ambitiøs og lærd. Han kender sine kilder til fingerspidserne og dertil den vigtigste engelsk-, tysk- og fransksprogede forskning inden for sit område. Dertil formår han ved hjælp af nyplatonikerne at sætte fingeren på adskillige punkter hos Aristoteles, der fortjener seriøs opmærksomhed. Når det er sagt, må man imidlertid påpege det overordnede problem ved fortolkningen, at det aldrig bliver klart, på hvilke betingelser Gerson ønsker sin ansats bedømt. Det er vanskeligt at se, om han opfatter undersøgelsen som systematisk eller historisk. Hvis harmoniseringstesen læses historisk forskydes bogens fokus fra Aristoteles til nyplatonikerne. Den kommer derved til at illustrere en antik fortolkningspraksis og omgang med traditionen, der bedst kan beskrives som en fuldstændig underordning af al tidligere tænkning under det eget system. I denne henseende er bogen meget lærerig. Hvis Gerson er ude i et systematisk anliggende, rejser bogen uundgåeligt

det spørgsmål, hvad der er vundet ved at rehabiliterer nyplatonikernes bastante, hierarkiserede metafysik.

Jakob Leth Fink

Russells frontalangreb

Oversættelse og indledning ved Flemming Chr. Nielsen. Forlaget Bindselev 2007, 124 s., 148 kr.

Bertrand Russell var blandt det tyvende århundredes mest produktive og farverige filosoffer. Han havde enestående flair for logik såvel som for polemik. I denne essaysamling er det sidstnævnte talent, der kommer til sin ret, og det ikke sjældent på bekostning af logikken. Russells tekster udfolder sig som et frontalangreb på religionen, særligt kristendommen. I Russells argumenter er der – undskyld udtrykket – intet nyt under solen. Mennesker tror på Gud, fordi de higer efter sikkerhed. Religion udspringer af frygt for det ukendte og for døden, og er grundlæggende et produkt af menneskelig svaghed og irrationalitet. Med Russells metafor er religionen dragen, der vogter porten til den gyldne tidsalder, der venter menneskeheden, såfremt den tør gribe verden rationelt an. Dragen må og skal slås ned. Det er et spørgsmål om fornuft eller døden.

Hvis man en kort stund – og den behøver kun være kort, for det er en lille bog – ser bort fra, at Russells diagnostik hverken historisk, sociolo-

gisk eller filosofisk er holdbar, så er det en stor fornøjelse at læse den veloplagte bog. Med sin blanding af ironi og indignation er Russell et langt mere interessant bekendtskab end de tågehorn, der er i dag siger omtrent det samme, bare mere blodfattigt.

Flemming Chr. Nielsen står bag et fint valg og en god oversættelse af Russells originale essaysamling fra 1957, der i øvrigt udkom på dansk i sin fulde længde i 1966. 148 kr. for 124 meget små sider er dog i overkanten.

Casper Andersen